

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Шульга Олександр Володимирович

УДК 342.9+349.6+553.3/9

**ЗАХИСТ ПРАВА НА ЗДОРОВЕ ДОВКІЛЛЯ
У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2023

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Дубинський Олег Юрійович,

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова,

проректор з науково-педагогічної роботи,

економічних, юридичних та соціальних питань.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Губанов Олег Олександрович,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доцент кафедри службового та медичного права;

доктор філософії у галузі права

Чернишова Валерія Юріївна,

Міжрегіональна Академія управління персоналом,

доцент кафедри адміністративного,

фінансового та банківського права.

Захист відбудеться «8» червня 2023 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, кім. 202-б.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «8» травня 2023 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ш.Н. Гаджієва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із найбільш болючих негативних наслідків російсько-української війни є шкода, заподіяна природному та антропогенному довкіллю України. Відповідно до статистичних узагальнень станом на січень 2023 р., здійснених Державною екологічною інспекцією України, за 11 місяців військової агресії було заподіяно шкоду на майже 2 трлн грн (тобто майже 48 млрд доларів Сполучених Штатів Америки). При цьому наведений розмір екологічної шкоди є приблизним. Вжиття заходів із відновлення природно-ресурсного потенціалу України належить до нагальних завдань розвитку держави й суспільства, що вимагає розроблення та планового впровадження адміністративно-правового механізму забезпечення права особи на здорове довкілля, що має бути відображено у змісті Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 р.

У Конституції України закріплене право особи на безпечне довкілля (ст. 50), яке законодавчо розуміється як дотримання відповідності нормативів забруднення природних ресурсів і їх допустимості для стану здоров'я населення. Однак при цьому таке розуміння охорони довкілля та створення адміністративно-правового механізму його забезпечення має відповідати не лише стандартам безпеки, а й вимогам його сприятливості та «здоровості», що корелюється з його розумінням відповідно до практики врегулювання спорів Європейським судом із прав людини (наприклад, у справі «Дубецька та інші проти України» (заява № 30499/03, рішення від 10 лютого 2011 р.) тощо).

Очевидно, що судовий захист права особи на здорове довкілля в Україні є одним з основних способів відновлення природно-ресурсного потенціалу, що в майбутньому буде нормативним базисом для перегляду підходів до його адміністративно-правового забезпечення не лише на національному рівні, а й на рівні міждержавних механізмів, що пов'язується зі створенням умов для стягнення та подальшої апробації репарацій, які мають бути сплачені країною-агресором, що вплине, зокрема, і на стан судової практики. Отже, забезпечення ефективного захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства належить до актуальних проблем сучасного українського суспільства.

Проведення досліджень нормативного регулювання реалізації та захисту права на безпечне довкілля є предметом науки екологічного права, у якій варто виокремити праці В.І. Андрейцева, А.П. Гетьмана, М.Л. Муравської, Т.О. Рахнянської, Д.В. Федчишина та інших учених. Конституційно-правове дослідження проблематики реалізації та захисту права особи на безпечне довкілля здійснено в наукових розробках Л.Б. Васильчук, І.С. Сухан та інших авторів. Право на безпечне довкілля розглядається як складник особистих немайнових прав особи, що допускає забезпечення його захисту в порядку цивільного судочинства, і це питання постійно досліджується в наукових працях І.Е. Берестової, О.В. Борденюк, І.А. Боровської, О.А. Вівчаренка, А.М. Мірошніченка та інших учених. Захист права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства вимагає звернення дослідницької уваги

на загальнотеоретичні дослідження ефективності адміністративно-правового механізму захисту суб'єктивних публічних і приватних прав та інтересів, що здійснені в роботах В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, Ю.А. Волкової, В.М. Гаращука, О.О. Губанова, О.Ю. Дубинського, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, К.С. Кучми, В.Ю. Чернишової та інших правників. Спеціальні галузеві дослідження з адміністративно-правового забезпечення права особи на безпечне довкілля здійснені в наукових розробках В.М. Бевзенка, Я.О. Берназюка, Н.Ю. Задираки, Н.В. Коваленко, Ю.О. Легези, А.В. Хоменка, М.В. Шепель та інших авторів.

Отже, своєчасною та актуальною в сучасних умовах є проблема забезпечення ефективності захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства, що обґрунтовує доцільність активізації наукових, практичних і праксеологічних досліджень у відповідній сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Роботу виконано в межах Плану наукових досліджень Запорізького національного університету на 2020–2025 рр. Дисертація також спрямована на досягнення цілей Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 р., затвердженої Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; Концепції розвитку електронної демократії в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р, тощо.

Мета та задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел визначити особливості здійснення захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства, встановити проблеми його нормативного врегулювання, окреслити напрями їх вирішення та вдосконалення адміністративно-правового механізму його забезпечення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі поставлено такі основні *задачі*:

- визначити сутність і місце права на здорове довкілля в системі суб'єктивних публічних прав;
- встановити міжнародні та національні нормативні стандарти захисту права на здорове довкілля;
- з'ясувати способи захисту права особи на здорове довкілля;
- охарактеризувати практику Європейського суду з прав людини як юридичну основу захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства;
- систематизувати спори, пов'язані із захистом права на здорове довкілля, визначити сутність поняття та здійснити класифікацію таких спорів;

- визначити суб'єктний склад спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля;
- встановити межі процесуального розсуду адміністративного суду у врегулюванні спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля;
- розкрити систему принципів забезпечення адміністративними судами захисту права на здорове довкілля;
- визначити напрями та перспективи вдосконалення захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з урегулюванням захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства.

Предметом дослідження є захист права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства.

Методи дослідження. Здійснення дисертаційного дослідження базується на запровадженні системи загальнотеоретичних і галузевих методів наукового пізнання. Застосування діалектичного методу дало змогу встановити сутність і місце права на здорове довкілля в системі суб'єктивних публічних прав (підрозділи 1.1, 1.2). Реалізація законів логічного мислення, зокрема методів індукції та дедукції, аналізу й синтезу, стала базисом для здійснення класифікації спорів із захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства (підрозділи 2.1, 2.4). За допомогою системно-структурного методу обґрунтовано авторський підхід до здійснення характеристики способів та форм урегулювання управлінських спорів у сфері захисту права на здорове довкілля (підрозділи 1.3, 1.4, 2.5). Окреслення перспектив удосконалення захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства в Україні здійснено на підставі застосування методу порівняльно-правового дослідження та методу моделювання (підрозділи 1.4, 2.5).

Нормативну основу роботи становить чинне законодавство України у сфері захисту права людини на здорове довкілля. Для розроблення пропозицій з удосконалення регулювання захисту права людини на здорове довкілля використано законодавство таких зарубіжних держав, як Республіка Польща, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України за період 2018–2023 рр., а також інформація з Єдиного державного реєстру судових рішень України та офіційних електронних ресурсів Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства охорони здоров'я України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені визначенню особливостей урегулювання адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля в

Україні. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

– надано розуміння права особи на здорове довкілля в його співвідношенні з правом особи на безпечне довкілля, що з огляду на практику Європейського суду з прав людини визначається як нормативна основа для обмеження особистих інтересів, як публічно-правового виміру права людини на життя та здоров'я, права на забезпечення не лише достатнього, а й гідного рівня захисту навколишнього середовища;

– обґрунтовано, що у справах, де суб'єктом ініціювання провадження є громадські природоохоронні організації, предметом захисту є публічний екологічний інтерес у розумінні сукупності потреб і прагнень певної спільноти людей чи народу загалом у забезпеченні для них права на здорове довкілля як права на сприятливе антропогенне та безпечне природне навколишнє середовище;

удосконалено:

– підходи до класифікації міжнародно-правових стандартів екологічних прав людини, які систематизовано на такі типи: стандарти законодавчих актів у сфері охорони навколишнього природного та антропогенного середовища; систему стандартів забезпечення ефективності й прозорості адміністративних процедур у сфері природокористування та охорони довкілля; систему стандартів судового захисту; стандарти відшкодування екологічної шкоди, заподіяної внаслідок забруднення природного та антропогенного довкілля, зокрема й в умовах воєнного стану;

– положення щодо розуміння категорії публічно-правового спору у сфері використання природних ресурсів як певного правового конфлікту (суперечності), що виникає або внаслідок управлінської діяльності чи бездіяльності суб'єктів публічного управління, або між суб'єктами господарювання чи іншими учасниками правовідносин, причиною виникнення якого є недотримання принципів забезпечення права власності українського народу на окремі види природних ресурсів, порушення екологічних інтересів територіальної громади чи держави, раціонального природокористування, цільового використання природних об'єктів, режиму обігу екологічної інформації;

– розуміння суб'єктного складу правовідносин з урегулювання спорів із захисту права особи на здорове довкілля, що вимагає створення нормативного механізму для ініціювання провадження у справах про захист права особи на безпечне довкілля громадськими природоохоронними організаціями, органами прокуратури та органами місцевого самоврядування;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до розуміння системи суб'єктивних публічних і суб'єктивних приватних прав особи, у якій право особи на здорове довкілля має комплексне міжгалузеве значення, а його захист здатний як забезпечити фізичне існування людини, так і створити належні умови для її соціального розвитку;

– розуміння системи способів захисту права особи на здорове довкілля, при цьому аргументовано дві необхідності: по-перше, запровадження імперативних методів урегулювання суспільних екологічних правовідносин у питаннях встановлення та врегулювання спорів, пов'язаних зі справлянням екологічного податку, акумуляцією публічних фінансових ресурсів, здійсненням дозвольно-ліцензійного провадження; по-друге, використання диспозитивних методів урегулювання спорів у питаннях природоресурсних договорів та адміністративних договорів управління відходами;

– розуміння системи принципів розгляду та вирішення управлінських спорів у сфері реалізації і захисту права особи на здорове довкілля, у якій особливе місце відведено принципу пропорційності, співмірності публічного та приватного інтересів у використанні природних ресурсів та об'єктів, побудові населених пунктів і забезпеченні їх благоустрою;

– обґрунтування доцільності внесення змін і доповнень до положень чинного законодавства (зокрема, Кодексу адміністративного судочинства України) щодо закріплення підстав захисту публічного екологічного інтересу загалом та з питань відновлення природоресурсних прав, порушених унаслідок російсько-української війни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень із захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства;

– *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення нормативно-правових актів із питань застосування захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства, зокрема Кодексу адміністративного судочинства України;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності суб'єктів владних повноважень із захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства;

– *навчальному процесі* – під час підготовки підручників і навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство», «Екологічне право», а також у процесі їх викладання студентам закладів вищої освіти.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані дисертантом унаслідок аналізу та безпосереднього використання в роботі науково-інформаційних, нормативно-правових джерел і матеріалів щодо забезпечення здійснення права особи на здорове довкілля. У науковій статті на тему «Спори, пов'язані із захистом права на здорове довкілля: визначення змісту поняття», опублікованій у співавторстві із О.В. Пушкіною, здобувач визначив критерії здійснення класифікації екологічних прав особи. У дисертації ідеї та розробки, які належать співавторам, не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднено на 3 науково-практичних конференціях: «“Наукова весна” 2023» (м. Дніпро, 2023 р.); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 2021 р.); «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 2021 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з яких 3 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, у тому числі основного тексту – 151 сторінка. Список використаних джерел налічує 251 найменування та розміщений на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, встановлено його зв'язок із науковими програмами, планами й темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів та наведено дані про апробацію основних положень дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика права на здорове довкілля як об'єкт адміністративно-правового захисту» складається із чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Право на здорове довкілля в системі суб'єктивних публічних прав»* здійснено характеристику таких категорій, як «суб'єктивні права», «суб'єктивні публічні права», «публічний інтерес», «публічний екологічний інтерес», «екологічний інтерес», «екологічні потреби». Обґрунтовано, що суб'єктивними публічними правами доцільно вважати визначену чинним національним законодавством можливість приватної особи брати участь у здійсненні публічного адміністрування, спрямованого на реалізацію публічного інтересу, що пов'язана зі створенням спеціальної системи правового захисту, зокрема системи судового оскарження дій, рішень і результатів діяльності суб'єктів владних повноважень.

Доведено, що формування публічних екологічних інтересів, які зумовлюють створення дієвого адміністративно-правового механізму їх забезпечення та захисту, особливо під час і після закінчення дії воєнного стану, є важливим питанням. Реалізація публічних екологічних інтересів на сучасному етапі потребує належного здійснення оптимальної державної екологічної політики.

Встановлено, що передумовою забезпечення гарантованого Конституцією України екологічного права людини є охорона природного середовища її існування, зокрема й під час збройних конфліктів. Більше того, тісний зв'язок

між якістю довкілля та правами людини, зокрема правом на здорове довкілля, підтверджується міжнародними природоохоронними інструментами, регіональними договорами та судовою практикою, у яких ідеться про життя й здоров'я людини в аспекті охорони довкілля. Зазначено, що виокремлюють певні етапи становлення міжнародно-правової охорони довкілля в період збройних конфліктів. Зокрема, перший із таких етапів характеризують як опосередковану охорону навколишнього природного середовища. Так, у цей період було прийнято низку міжнародних конвенцій, спрямованих на охорону права на здорове довкілля під час збройного конфлікту, а саме: IV Конвенцію про закони і звичаї війни на суходолі (1907 р.) та додаток до неї, Конвенцію про захист цивільного населення під час війни (1949 р.), Конвенцію про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972 р.) тощо.

Обґрунтовано, що недоцільним є встановлення зв'язків між категоріями «екологічні потреби» та «екологічний інтерес», оскільки вони є такими, що співвідносяться як зміст і форма. Категорію екологічного інтересу розглянуто як об'єктивно зумовлене ставлення суб'єктів права до своїх екологічних потреб. Зазначено, що реалізація екологічних інтересів пов'язана не лише з реалізацією державної політики з охорони здорового довкілля, а й із забезпеченням оптимального користування природними об'єктами для сталого розвитку суспільства. Вказано на те, що в сучасний період в Україні вагомим значення набувають принципи, які застосовуються у процесі окупації. Держава-окупант має гарантувати належні заходи для запобігання заподіяння значної шкоди навколишньому середовищу окупованої території, що може завдати шкоди суб'єктивним публічним екологічним правам населення.

У підрозділі 1.2 *«Міжнародні та національні нормативні стандарти захисту права на здорове довкілля»* визначено, що міжнародні стандарти прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми (звичаєві та договірні), які на основі тенденцій і потреб соціального прогресу визначають загальнолюдський статус особи такими шляхами: а) визначення переліку прав і свобод, що підлягають загальному дотриманню; б) закріплення юридичного змісту та обов'язку держав дотримуватися цих прав і свобод; в) встановлення рамок можливого та припустимого обмеження цих прав і свобод; г) заборони певних дій із боку держави, юридичних та фізичних осіб.

Визначено, що структура міжнародних стандартів у сфері прав людини складається із сукупності принципів і норм, які встановлюють такі питання: 1) права та свободи людини в різних сферах життєдіяльності; 2) обов'язки держави із забезпечення та дотримання прав людини, зокрема й у період збройних конфліктів; 3) загальні принципи природного права; 4) відповідальність за злочинне порушення прав людини; 5) напрями розвитку та розширення сфери прав людини; 6) напрями посилення контрольного механізму за виконанням державами взятих на себе зобов'язань у сфері прав людини. Правова природа міжнародних стандартів прав людини характеризується поєднанням двох основних елементів джерел міжнародного права: принципів та норм.

Обґрунтовано, що міжнародно-правові стандарти традиційно відносять до базових положень міжнародного права, проте, на відміну від основних принципів, вони мають високий ступінь конкретизації та більш вузьку сферу застосування. Тому тотожність стандартів і принципів не є безспірною. Міжнародно-правові стандарти прав людини розподіляються на два види: диспозитивні та імперативні. Диспозитивні стандарти прав людини передбачають, що держави мають право у своїх взаємних відносинах на основі міжнародного договору змінювати, доповнювати чи скасовувати певний стандарт або вводити замість нього новий. Натомість імперативні стандарти прав людини – це норми, які приймаються та визнаються міжнародним співтовариством держав загалом, не допускають відхилення та можуть бути змінені виключно наступною нормою загального міжнародного права, яка має імперативний характер. Встановлено, що міжнародні стандарти у сфері прав людини деталізують універсальні принципи, чим створюють оптимальні умови захисту людини, механізми попередження безконтрольного втручання з боку держави.

Констатовано, що міжнародні стандарти прав людини в широкому розумінні доцільно розглядати як модель розвитку правової сфери держав. Згідно з таким підходом до цієї моделі можуть бути включені не тільки норми права, закріплені в певних джерелах, а й правові ідеї та погляди. Відповідно, міжнародні стандарти у сфері прав людини є інтегральною категорією, яка віддзеркалює стан права в суспільстві на певному етапі історичного розвитку. Фундаментальною основою правових стандартів сучасної світової цивілізації є загальні правові цінності, принцип верховенства права, панування закону, визнання й дотримання прав і свобод людини. Надано класифікацію міжнародно-правових стандартів прав людини. Обґрунтовано, що зв'язок між правами людини та забезпеченням права на здорове довкілля доцільно розглядати в таких аспектах: 1) захист навколишнього середовища може бути засобом досягнення мети дотримання універсальних стандартів у сфері прав людини; 2) юридичний захист прав людини може стати засобом досягнення цілей захисту та збереження навколишнього середовища.

Зроблено висновок, що на сучасному етапі спостерігається досить стрімкий і стабільний розвиток національного екологічного законодавства в багатьох державах світу, що є первинною ланкою, передумовою та запорукою оптимальної реалізації права на здорове довкілля як на національному, так і на міжнародному рівні.

У підрозділі 1.3 «Способи захисту права особи на здорове довкілля» наголошено на тому, що складником процесу реалізації права на здорове довкілля є вжиття заходів щодо його захисту від порушення, що допускається шляхом юрисдикційних (судовий розгляд справи, зокрема й у порядку адміністративного судочинства, адміністративне оскарження, медіація) та неюрисдикційних форм, які здійснюються шляхом вчинення особою власних дій без участі уповноважених органів публічного управління, зокрема суду, центральних органів виконавчої влади чи органів системи правоохоронних органів (самозахист та участь громадськості у здійсненні публічного

управління в досліджуваній сфері). Зазначено, що сутність неюрисдикційних форм захисту права на здорове довкілля полягає у вчиненні діяння самостійно, без звернення до суб'єкта публічного адміністрування. До юрисдикційних форм віднесено оскарження до уповноваженого органу публічного управління, до системи яких належать судові органи, адміністративні органи та інші суб'єкти публічного адміністрування.

Констатовано, що застосування конкретного способу захисту порушеного права є результатом діяльності щодо захисту права на здорове довкілля. Визначено, що під ефективним способом захисту права на здорове довкілля доцільно розуміти такий спосіб, який приводить до оптимальних результатів і наслідків та має найбільший ефект. Зроблено висновок, що оптимальний та ефективний спосіб захисту має забезпечити поновлення порушеного права, бути адекватним наявним обставинам. Обґрунтовано, що застосування права на адміністративне оскарження є способом, здатним реалізувати в максимально короткі строки процедури захисту порушеного права, а також підкреслено економічність такого способу захисту порушеного права.

У підрозділі 1.4 *«Практика Європейського суду з прав людини як юридична основа захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства»* зазначено, що між правами, закріпленими в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та екологічними правами є тісний зв'язок, адже порушення прав людини, гарантованих екологічним законодавством, зачіпає різні сфери людського життя. Тому екологічні права Європейським судом із прав людини розглядаються опосередковано, фактично шляхом тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і це забезпечує обмежений захист через уже визнані права людини.

Проаналізовано справи Європейського суду з прав людини щодо порушень прав людини, які були пов'язані з порушенням права на здорове довкілля та права на життя (ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), права на повагу до приватного й сімейного життя та житла (ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), свободи вираження поглядів / свободи отримання та поширення інформації (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), свободи зібрань та асоціацій (ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), права на ефективний засіб правового захисту (ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), права на захист власності (ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Проведений аналіз практики Європейського суду з прав людини показав, що вирішення питань захисту екологічних прав людини має здійснюватися насамперед на національному рівні. Зазначеного може бути досягнуто шляхом удосконалення національного законодавства, а також використання національними судами практики Європейського суду з прав людини як джерела права та застосування положень міжнародних угод, що ратифіковані Україною,

у сфері захисту права на здорове довкілля. З огляду на те, що Європейський суд із прав людини не має права безпосередньо втручатися в національну державну політику, а може вказати виключно на окремі порушення та недопустимість таких порушень із боку держави, акцентовано на тому, що варто приділяти більше уваги висновкам Європейського суду з прав людини та впроваджувати їх у національне законодавство, щоб встановити гарантії додержання, захисту й відновлення основоположних прав громадян у сфері екології.

Розділ 2 «Захист права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства: процесуальний та праксеологічний аспекти» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Спори, пов'язані із захистом права на здорове довкілля: поняття та класифікація»* визначено, що в основу розуміння категорії «публічно-правовий спір у сфері забезпечення права особи на здорове довкілля» має покладатися встановлення відповідної суб'єктної характеристики правовідносин, наявність публічного інтересу в забезпеченні вимог національної екологічної безпеки та створенні умов для належного й гідного рівня життя і життєдіяльності людини. Підкреслено, що врегулювання публічно-правових спорів у сфері забезпечення права особи на здорове довкілля переслідує загальнонаціональну мету – забезпечити потребу у створенні умов для гідного рівня розвитку та життєдіяльності людини, що становить пріоритетне значення задля реалізації вимог не лише безпеки навколишнього середовища, але й сприятливого довкілля.

Встановлено, що категорія «публічний інтерес» корелюється з поняттям «екологічний інтерес», при цьому останній розуміється як об'єктивно відображене ставлення особи до необхідності забезпечення її потреб у забезпеченні сприятливих, належних і якісних умов життєдіяльності та життя, благоустрою населених пунктів та відповідності природного середовища встановленим чинним законодавством вимогам і стандартам раціонального використання природних ресурсів та об'єктів. Наголошено на тому, що задоволення екологічних інтересів і потреб у сприятливому довкіллі корелюється з ефективністю здійснення державної політики та стратегії з навколишнього природного й антропогенного середовища на засадах сталого розвитку.

Обґрунтовано, що до змісту предмета публічно-правового позову у сфері забезпечення права особи на здорове довкілля може бути віднесено висунення вимог щодо захисту таких прав: а) права на доступ до публічної інформації; б) права на створення та об'єднання у громадські природоохоронні формування; в) права на екологічну освіту; г) права на участь у здійсненні громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля.

За функціональним змістом публічно-правові спори у сфері забезпечення права особи на здорове довкілля класифіковано на такі види: 1) позови, що пов'язані із захистом вимог національної екологічної безпеки; 2) спори, пов'язані зі здійсненням управління відходами; 3) спори, пов'язані зі здійсненням оцінювання впливу на довкілля; 4) спори, пов'язані з набуттям

правовстановлюючих адміністративних актів на природні ресурси; 5) спори, пов'язані зі здійсненням дозвільно-ліцензійних адміністративних процедур; 6) спори, пов'язані із застосуванням заходів адміністративної відповідальності.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктний склад спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля» визначено, що для спорів, пов'язаних із реалізацією та захистом права особи на здорове довкілля, статистично не визначається проблематика їх масового поширення. Встановлення суб'єктного складу правовідносин у сфері забезпечення права особи на здорове довкілля базується на застосуванні принципу рівності їх учасників, що означає, що вимога щодо реалізації та захисту такого права може висуватися як фізичною особою, для якої це є складником її правосуб'єктності, так і юридичною особою, що обстоює задоволення публічних екологічних інтересів як складника формування здійснення державної та регіональної політики у сфері охорони довкілля.

Визначено, що у статутах громадських організацій, які створюються задля реалізації права особи на безпечне й здорове довкілля, закріплюється механізм їх функціонування задля забезпечення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи. Відповідний висновок обґрунтовано з огляду на результати судової практики, що свідчить про практичну можливість ініціювання провадження у спорах про захист права особи на безпечне довкілля громадськими природоохоронними організаціями, органами прокуратури. Встановлено тенденцію розвитку національного адміністративно-процесуального законодавства України до спрямування на затвердження судових процедур зі створення умов захисту публічного екологічного інтересу.

Акцентовано на тому, що реалізація процесуальної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування має спрямовуватися на забезпечення інтересів громади шляхом встановлення для них права звернення до адміністративного суду з позовом до іншого органу публічної влади (постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16 травня 2018 р. у справі № 806/1592/16, де предметом оскарження були дії Кабінету Міністрів України щодо розподілу публічних ресурсів в інтересах окремої територіальної громади). Визначено, що відповідачами в адміністративно-правових спорах про захист права особи на здорове довкілля є органи загальної та спеціальної галузевої компетенції публічної влади.

У підрозділі 2.3 «Межі процесуального розсуду адміністративного суду у врегулюванні спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля» визначено, що досягнення істини у врегулюванні публічно-правового спору у сфері захисту права особи на здорове довкілля вимагає від судді вчинення діяльності зі здійснення вибору оптимального варіанта задоволення та балансу приватного й публічного інтересів. Акцентовано на тому, що пошук обґрунтування застосування тієї чи іншої процесуальної норми належить до категорії процесуального розсуду. Встановлено, що у працях В.Б. Авер'янова, В.М. Бевзенка, І.П. Голосніченка, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіди, Г.В. Панової, М.І. Смоковича, М.С. Сусак та інших учених визначено зміст процесуального розсуду та межі дискреційних повноважень адміністративного суду, що є теоретичним підґрунтям для

характеристики специфіки реалізації процесуального розсуду у врегулюванні спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля.

У процесі тлумачення вибраної нормативно-правової підстави для врегулювання суспільних відносин у сфері захисту права особи на здорове довкілля суд має встановити нормативно-правову підставу його вирішення, визначити його відповідність умовам належності та оперативності забезпечення відновлення порушеного суб'єктивного публічного права приватної особи.

Здійснено класифікацію проявів процесуального розсуду адміністративного суду у справах із захисту права особи на здорове довкілля, у межах якої виокремлено інстанційний критерій, основою реалізації якого є принцип взаємозв'язку та ієрархічності, що характерний для судового врегулювання спорів в Україні.

У підрозділі 2.4 «Принципи забезпечення адміністративними судами захисту права на здорове довкілля» визначено, що традиційним є підхід до розуміння системи принципів адміністративного судочинства загалом як таких структурно-логічних підгруп: підгрупи загальних принципів, підгрупи організаційних принципів, підгрупи процесуальних (спеціальних) принципів. Підкреслено, що основним принципом розгляду та вирішення управлінських спорів у сфері реалізації і захисту права особи на здорове довкілля є принцип пропорційності, співмірності публічного й приватного інтересу у використанні природних ресурсів та об'єктів, побудові населених пунктів і забезпеченні їх благоустрою. Зазначено, що принцип пропорційності для спорів у сфері забезпечення права на здорове довкілля належить як до процесуальних, так і до матеріальних принципів регулювання адміністративно-правових суспільних відносин.

Встановлено, що принцип нормативної визначеності у врегулюванні справ у сфері захисту права особи на здорове довкілля має бути охарактеризований як чіткий і зрозумілий виклад змісту судового рішення, що має ознаки досягнення вимог безспірності врегулювання спірних правовідносин та повинен відповідати вимогам розумності (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Брумареску проти Румунії» (№ 28342/95, п. 61, ECHR 1999-VI)), що взаємопов'язано з дотриманням принципу *res judicata*.

У підрозділі 2.5 «Перспективи вдосконалення захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства» аргументовано необхідність розширення галузевих принципів адміністративного судочинства з урегулювання спорів у сфері захисту права особи на здорове довкілля за рахунок запровадження таких принципів, як принцип належності та реальності заходів впливу для їх фактичного і юридичного виконання, принцип процесуальної доцільності, якому мають відповідати межі реалізації процесуального розсуду.

До перспектив розвитку інституту захисту права особи на здорове довкілля віднесено доцільність перегляду розуміння суб'єктного складу досліджуваної групи публічно-правових спорів шляхом закріплення права зацікавленої громадськості ініціювати подання позову до адміністративного суду на законодавчому рівні. Визначено, що зацікавлена громадськість може ініціювати

провадження у спорах із захисту права особи на здорове довкілля за наявності сукупності таких умов: а) наявності правомочностей природоохоронних організацій (благодійних, громадських) щодо здійснення представництва екологічних прав та інтересів особи в суді (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Національна група інформації та протидії заводу “Мелокс” – Група “Ні заводу «Мелокс» та змішаному оксидному паливу» проти Франції» від 28 березня 2006 р.); б) установлення того, що предметом звернення до суду для громадської природоохоронної організації є захист публічного (суспільного) екологічного інтересу, що розуміється як права особи на проживання в безпечному довкіллі та в умовах, які створюють сприятливі умови для забезпечення фізичного й соціального існування людини.

Акцентовано на встановленні тенденції до формування загальнонаціональних та європейських механізмів захисту права особи на здорове довкілля в Україні в умовах воєнного часу і в повоєнний час, що має базуватися на гарантуванні реалізації права на груповий (колективний) позов, який може бути ініційований проти Росії.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягало в розкритті сутності публічно-правових спорів у сфері захисту права людини на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства, виявленні проблемних аспектів їх урегулювання, а також формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері та практики його застосування. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Аргументовано, що науковий інтерес до категорії «суб'єктивні права» виник наприкінці ХІХ ст. в німецьких правників, які зіграли провідну роль у справі розвитку теорії суб'єктивного публічного права та завдяки працям яких підходи до розуміння суб'єктивного публічного права пов'язувалися з адміністративною юстицією. Водночас особливістю розвитку вітчизняного адміністративного права названо певну фрагментарність щодо вироблення єдиного підходу до розуміння зазначеної категорії, що на сучасному етапі зумовило необхідність активного наукового пошуку. Обґрунтовано, що під суб'єктивним публічним екологічним правом приватної особи розуміється визначена в чинному законодавстві можливість участі особи в реалізації екологічної функції держави. Змістом цього права є задоволення публічного інтересу в аспекті забезпечення оптимального використання природних ресурсів та запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій задля зростання рівня якості життя і здоров'я людини. До видів суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, право на об'єднання у громадські природоохоронні організації, набуття екологічних знань та одержання екологічної освіти тощо.

2. Міжнародно-правові стандарти прав людини класифіковано за такими критеріями: 1) за суб'єктом їх встановлення (міжнародні та національні); 2) за

юридичною значимістю (декларативні, рекомендаційні, формально обов'язкові); 3) за ступенем визначеності змісту (абсолютно визначені та відносно визначені); 4) за змістом і способом закріплення (цілі, принципи, норми); 5) за сферою дії (універсальні, регіональні, партикулярні); 6) за юридичною силою (імперативні й диспозитивні); 7) за функціями в механізмі міжнародно-правового регулювання (матеріальні та процесуальні); 8) за способом творення та формою втілення (звичаєві, договірні та такі, що містяться в рішеннях міжнародних організацій); 9) загальні (стандарті щодо державного устрою, прав людини та матеріального права) і процесуальні (стандарті адміністративного, господарського, цивільного, кримінального судових процесів) стандарти; 10) стандарти судоустрою; 11) за суб'єктами їх створення (стандарті Ради Європи, Європейського Союзу, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Організації Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО тощо); 12) за галузевою приналежністю (конституційно-правові, цивільно-правові, кримінально-правові тощо); 13) за зовнішньою формою закріплення (стандарті, що фіксуються в міжнародних договорах, практиці Європейського суду з прав людини, юридичних актах міжнародних організацій, які належать до джерел права); 14) стандарти у сфері локальної та регіональної демократії і стандарти Міжнародної організації з питань стандартизації (ISO); 15) залежно від їх онтичного статусу (номінальні та фактичні); 16) за територією дії (світові й регіональні).

3. Визначено, що складниками процесу реалізації права на здорове довкілля є вжиття заходів щодо його захисту від порушення, що допускається шляхом юрисдикційних (судовий розгляд справи) та неюрисдикційних форм, які здійснюються шляхом вчинення особою власних дій без участі уповноважених органів публічного управління, зокрема суду, центральних органів виконавчої влади чи органів системи правоохоронних органів.

4. На підставі проведеного аналізу практики Європейського суду з прав людини як юридичної основи захисту права на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства зроблено висновок, що, по-перше, держава має позитивний обов'язок із регулювання й контролю екологічних питань і проблем, які порушують права людини, передбачені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, та із забезпечення відкритого доступу до інформації, участі громадськості у прийнятті рішень та доступу до суду; по-друге, захист права на здорове довкілля може стати основою для обмеження інших інтересів, тобто обов'язковим елементом є збереження балансу приватного й публічного інтересів.

5. Обґрунтовано, що в основу розуміння змісту публічно-правових спорів у сфері забезпечення та реалізації права особи на здорове довкілля має покладатися відмежування особистого від суспільного інтересу, що пов'язується з управлінськими функціями суб'єктів владних повноважень, які реалізуються у сфері нормотворення, сфері виконання стратегічних програм і концепцій розвитку держави, зокрема й із надання адміністративних послуг та взаємодії з громадськістю.

Здійснено класифікацію публічно-правових спорів у сфері захисту права особи на здорове довкілля за такими критеріями: 1) за функціональним призначенням (позови, що пов'язані із захистом вимог національної екологічної безпеки; спори, пов'язані зі здійсненням управління відходами; спори, пов'язані зі здійсненням оцінювання впливу на довкілля; спори, пов'язані з набуттям правовстановлюючих адміністративних актів на природні ресурси; спори, пов'язані зі здійсненням дозвільно-ліцензійних адміністративних процедур; спори, пов'язані із застосуванням заходів адміністративної відповідальності); 2) за об'єктом спору (спори, пов'язані з використанням диференційованих природних об'єктів і ресурсів; спори, пов'язані з використанням комплексних природних об'єктів та ресурсів); 3) за змістом правовідносин (спори, пов'язані з реалізацією та захистом права на доступ до публічної інформації; спори, пов'язані з реалізацією та захистом права на створення й об'єднання у громадські природоохоронні формування; спори, пов'язані з реалізацією та захистом права на екологічну освіту; спори, пов'язані з реалізацією та захистом права на участь у здійсненні громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля).

6. Визначено, що суб'єктний склад правовідносин, пов'язаних із забезпеченням здійснення та захисту права на здорове довкілля, характеризується наявністю спеціального кола осіб (громадські об'єднання та організації, благодійні організації), уповноважених на ініціювання судового провадження задля захисту публічного екологічного інтересу, реалізація якого пов'язується з гарантуванням права особи на безпечне довкілля, а також права на сприятливе довкілля, включно з правом особи на сприятливе антропогенне середовище.

7. Здійснено класифікацію процесуального розсуду адміністративного суду у справах захисту права особи на здорове довкілля за такими критеріями: а) управлінським (який дає судді змогу реалізувати обов'язок із забезпечення підготовки публічно-правового спору до судового розгляду); б) інституційним (що відображує взаємозв'язок та ієрархічність системи судоустрою); в) правозахисним (який дає можливість відновити порушене суб'єктивне публічне право); г) координаційним (який дає судді змогу встановити належні форми та способи тлумачення оціночних нормативних положень чинного законодавства); ґ) процесуальним (який створює шляхи для апеляційної і касаційної скарг).

Обґрунтовано, що застосування процесуального розсуду та встановлення його меж пов'язується з реалізацією принципів адміністративного судочинства, оцінюванням юридичних і фактичних обставин справи, установленням обсягу дискреційних повноважень суду та внутрішнім переконанням судді в наявності підстав для обґрунтування рішення у справі на засадах комплексності, доведеності і процесуальної доцільності.

8. Обґрунтовано, що досягнення належності врегулювання спорів у сфері захисту права особи на здорове довкілля вимагає застосування як загальноправових принципів права, галузевих принципів адміністративного судочинства, так і спеціальних принципів регулювання відносин у сфері

забезпечення раціонального використання природних ресурсів, дотримання вимог національної екологічної безпеки та створення умов для благоустрою населених пунктів в Україні. Аргументовано доцільність установлення в системі принципів адміністративного судочинства таких принципів, як принцип реальності та адекватності захисту, принцип пропорційності.

9. Задля забезпечення належності та оптимальності захисту права особи на здорове довкілля в порядку адміністративного судочинства обґрунтовано доцільність внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема:

а) доповнення частини першої ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України словосполученням «задля забезпечення справедливого балансу приватного та публічного інтересів», унаслідок якого ця норма матиме таку редакцію: *«Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин із метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень із боку суб'єктів владних повноважень задля забезпечення справедливого балансу приватного та публічного інтересів»;*

б) доповнення ст. 168 Кодексу адміністративного судочинства України частиною третьою щодо запровадження можливості подання колективного адміністративного позову задля захисту особистого й публічного екологічного права та інтересу.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шульга О.В., Пушкіна О.В. Спори, пов'язані із захистом права на здорове довкілля: визначення змісту поняття. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 199–203.

2. Шульга О.В. Класифікація спорів, пов'язаних із захистом права на здорове довкілля. *Юридичний вісник*. 2022. № 6. С. 216–223.

3. Шульга О.В. Міжнародний досвід нормативно-правового регулювання права на здорове довкілля. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. № 5. С. 148–152.

4. Шульга О.В. Практика Європейського суду з прав людини та комітету з дотримання Організації конвенції щодо захисту права на здорове довкілля. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 8(52). С. 294–298.

5. Шульга О.В. Публічний інтерес та право особи на здорове довкілля. *«Наукова весна» 2023*: матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Дніпро, 1–3 березня 2023 р. Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2023. С. 369–370.

6. Шульга О.В. Право на здорове довкілля як суб'єктивне публічне право: структура та зміст. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в*

Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 квітня 2021 р. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 23–25.

7. Шульга О.В. Право особи на здорове довкілля у системі суб'єктивних публічних прав. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 17–18 грудня 2021 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2021. С. 161–163.

АНОТАЦІЇ

Шульга О.В. Захист права на здорове довкілля у порядку адміністративного судочинства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2023.

У дисертації проведено комплексне наукове дослідження сутності адміністративних спорів у сфері захисту права людини на здорове довкілля, виявлено проблемні аспекти їх врегулювання, сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Визначено, що суб'єктний склад правовідносин, пов'язаних із забезпеченням здійснення та захисту права на здорове довкілля, характеризується наявністю спеціального кола осіб (громадські об'єднання та організації, благодійні організації), уповноважених на ініціювання судового провадження задля захисту публічного екологічного інтересу, реалізація якого пов'язується з гарантуванням права особи на безпечне довкілля, а також права на сприятливе довкілля, включно з правом особи на сприятливе антропогенне середовище.

Здійснено класифікацію процесуального розсуду адміністративного суду у справах захисту права особи на здорове довкілля за такими критеріями: управлінським (який дає судді змогу реалізувати обов'язок із забезпечення підготовки публічно-правового спору до судового розгляду); інституційним (що відображує взаємозв'язок та ієрархічність системи судоустрою); правозахисним (який дає можливість відновити порушене суб'єктивне публічне право); координаційним (що дає судді змогу встановити належні форми та способи тлумачення оціночних нормативних положень чинного законодавства); процесуальним (який створює шляхи для апеляційної та касаційної скарги).

Обґрунтовано, що досягнення належності врегулювання спорів у сфері захисту права особи на здорове довкілля вимагає застосування як загальноправових принципів права, галузевих принципів адміністративного судочинства, так і спеціальних принципів регулювання відносин у сфері забезпечення раціонального використання природних ресурсів, дотримання вимог національної екологічної безпеки та створення умов для благоустрою населених пунктів в Україні. Аргументовано доцільність встановлення в

системі принципів адміністративного судочинства таких засад, як принцип реальності та адекватності захисту, принцип пропорційності.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, право на здорове довкілля, публічно-правовий спір, суб'єктивне публічне екологічне право.

Shulga O.V. Protection of the right to a healthy environment in administrative proceedings. – Manuscript.

The dissertation for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences in a specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2023.

The dissertation conducted a comprehensive scientific study of the essence of administrative disputes in the field of protection of the human right to a healthy environment, identified problematic aspects of their settlement, formulated proposals for improving the current legislation in this area and the practice of its application.

It is determined that the subject composition of legal relations related to ensuring the implementation and protection of the right to a healthy environment is characterized by the presence of a special circle of persons (public associations and organizations, charitable organizations) authorized to initiate court proceedings to protect public environmental interest, the implementation of which is connected not only with guaranteeing the right of a person to a safe environment, but also with the right to a favorable environment, including the right of a person to a favorable one anthropogenic environment.

The classification of the procedural discretion of the administrative court in matters of protection of the individual's right to a healthy environment is carried out according to such criteria as: managerial (which allows the judge to fulfill the obligation to ensure the preparation of a public law dispute for trial); institutional (reflecting the interrelation and hierarchy of the judicial system); human rights (which allows you to restore the violated subjective public law); coordination (which allows judges to establish appropriate forms and ways of interpreting the evaluative normative provisions of the current legislation); procedural (which creates ways for appeals and cassation appeals).

It is substantiated that achieving proper settlement of disputes in the field of protection of the individual's right to a healthy environment requires the application of both general legal principles of law, sectoral principles of administrative proceedings, and special principles of regulating relations in the field of ensuring the rational use of natural resources, compliance with the requirements of national environmental safety and creating conditions for the improvement of settlements in Ukraine. The expediency of establishing in the system of principles of administrative legal proceedings such principles as the principle of reality and adequacy of protection, the principle of proportionality.

Key words: administrative legal proceedings, administrative process, public law dispute, right of a healthy environment, subjective public environmental right.

Підписано до друку 07.05.2023. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1084.
Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.